

»DE RABSTEDER«.

1. Forsøg paa en Fortolkning af et gammelt holstensk Studenterudtryk.
2. Er Anna Ovens Hoyers Pamflet »De Denische Dörp-Pape« Agitation eller et Stykke Virkelighed?

Af Sognepræst H. Hejselbjerg Paulsen, Fjelstrup.

Udtrykket »De Rabsteder« (Die Rapstedter) har spøgt lidt i den tyske historiske Litteratur vedrørende Hertugdømmerne. I 1790erne kaldte man i Kiel de værste Bøller blandt Studenterne der »De Rabsteder«. De var Anførerne ved Slagsmaalene, de gav Tonen an under Optøjerne i Gaderne og var, kort sagt, de sorte Faar blandt Minerva-Sønnerne. Baade Professorer og Studenter klager over »De Rabsteder«¹⁾. Men hvorfor kaldte man dem just De Rabsteder?

Johann Georg Rist (immatruleret i Kiel 1796) har i sine Erindringer beklaget sig meget over Forholdene ved Kieler Universitetet, han omtaler ogsaa »De Rabsteder« og gør sig ogsaa sine Tanker over, hvorfor de just kaldes saaledes.²⁾ »Rabsted i Nordslesvig — skriver han — har vel leveret de mest fremragende af Slagsen, saa det er derfor de kaldes saaledes«. Denne Forklaring er dog næppe rigtig, og den stiller i hvert Fald de 4-5 Mænd, som er født i Rabsted Sogn og har studeret i Kiel før 1796, i et yderst uheldigt Lys. Tværtimod. Man vil næppe kunne beskyldte dem for at have bragt deres Fødesogn i Vanry. Sagen maa forholde sig anderledes.

En anden — og bedre — Forklaring er givet af Th. O. Achelis,³⁾ som udleder »De Rabsteder« af Dialektudtrykket *Rovster* (en uopdragen, vild Krabat), en Forklaring, der dog ikke synes umiddelbart indlysende; den forekommer een tværtimod noget søgt.

Naar jeg i det følgende forsøger at give en ny Tolkning af det mærkelige Udtryk, er jeg mig bevidst, at min Forklaring ingenlunde er uangribelig, men den er maaske dog alligevel bedre end de nævnte.

1) Jfr. min Afhandling i Sønderj. Aarb. »Oplysningstiden i Hertugdømmerne« I, Aarg. 1933 p. 88.

2) I. p. 74.

3) Die »Rapstedter« Studenten, i Nord-Schleswig, Grenzdeutsche Monatsschrift, Maj 1925.

»De Rabsteder« kan jo ogsaa være et Levn fra ældre Tider, en dunkel Betegnelse for Slagsbrødre og Drukkenbolte, og som paa en eller anden Maade har Tilknytning til Rabsted Sogn.

En uhyggelig Skygge falder ved det 16. Aarhundredes Slutning over vor Landsdel og vækker Forfærdelse. To Kapellaner i Rabsted gjorde sig med faa Aars Mellemrum skyldig i Mord paa Embedsbrødre. I hvert Fald det ene af de to Mord blev begaaet i Drukkenkab. Disse Mord, som var dobbelt uhyggelige derved, at de blev begaaet af gejstlige, satte ikke blot en Plet paa de slesvigske Præster, men ogsaa paa det Sogn, hvor Ugerningsmændene boede. I Aaret 1588 »Midweken im Fastelawende ward Hr. Johannes Laurentii (Ovens) Capellan tho Apenrade dodt geschaten van Hr. Peter tho Rabstede«. Saaledes beretter Flensborgeren Reinhusen i sine Annales.⁴⁾ Kun 3 Aar senere er der en anden Præst i Nordslesvig, denne Gang ogsaa en Kapellan i Ravsted, som overfalder en Embedsbroder og saarede ham dødeligt. Denne Gang drejer det sig om Johannes Paludan — Hr. Hans — som i Rabsted overfalder og ihjelslog Sognepræsten i Rabsted, Hr. Laurentius (Ovens.). Provsten i Aabenraa, Georg Hübschmann, har herom gjort en kort Optegnelse: Den 21. Juli 1591 blev Hr. Laurentius Owenus dræbt af Joh. Paludan, som havde været hans Kapellan i Rabsted, da dette Provstis Præster havde været til Tinge og derefter været lystige i Værtshuset.

Mon ikke de to Rabsted-Kapellaners Adfærd har givet Anledning til, at raa og brutale akademiske Mænd har faaet Betegnelsen »De Rabsteder« hæftet paa sig? Et Skældsord, som endnu var i levende Brug i Kiel ved Aar 1800.

Er denne Fortolkning rigtig, rører man samtidig ved et kirkehistorisk Problem, som der saa kastes nyt Lys over. Nemlig dette: Er Anna Ovens Hoyers præstefjendske Digt »De Denische Dörp-Pape« et agitatorisk Smædeskrift, eller er det en Skildring af det virkelige Liv, dækker det over et Stykke Virkelighed?

De sværmeriske, ukirkelige Bevægelser, som i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede viste sig indenfor de tysk-protestantiske Kirker, fandt ogsaa Vej til Norden. I en Tid, hvor en død Retroenhed truede det levende kristne Liv, hvor det ydre Kirkevæsen synes at være blevet til tomme Former uden sandt livskraftigt Indhold, dukker der altid »Sværmere« op, som retter voldsomme Angreb mod Kirken og Præsterne, som Sværmerne beskylder for at være falske Hyrder og Vejledere. Det var især af Weigels og Böhmes teosofiske Skrifter, at det

⁴⁾ Jfr. ogsaa »Deliciae Vespertinae (Bruun-Slægtens Optegnelser) trykt i Schriften des Vereins für Schl.-Holst. Kirchengeschichte IV. p. 206.

17. Aarhundredes sværmeriske Mystikere øste, og fra Tyskland forplantede Bevægelsen sig til Danmark, hvor saadanne sværmeriske Bevægelser navnlig viste sig i Slesvig. Her var baade Gendøbere af forskellig Art og andre Sekter, og her vandt Præsten Frederik Breckling og andre ligesindede Sværmere, som af alle Kræfter i Skrift og Tale bekæmpede Statskirkens Præster, ikke saa faa Tilhængere.

Sværmerne ringeagtede de ydre Rammer: Gudstjenesten, Præstembedet, Bogstaven, Sacramenterne o. s. v. De talte derimod meget om »det indre Lys«, om »Aandsdaab« og Aandens Kald. Kirken som saadan, og ikke mindst dens Præster, var dem en Vederstyggelighed. Deres religiøse Grublerier førte dem til mere eller mindre mærkelige Anskuelser, men fælles for dem alle var et glødende Had til Statskirken og dens Præster. Desuagtet kan ingen frakende disse Mænd og Kvinder en Inderlighed i Fromhedslivet og en Kristusgrebethed, som gør, at de har Krav paa at blive hørt. Der lød stærke Klager over de gejstliges Liv og Sæder ikke blot fra disse Kredse. Vidnesbyrdene er mange og stærke om, at den sædelige Tilstand blandt Præsterne var saare brøstholdig. Klagerne gaar især ud paa Uvidenhed, raa og voldsom Færd, Drukkenskab og Utugt. Ogsaa een af Rigets Biskopper (Mogens Madsen i Lund) klager herover i følgende Ord: Mænd, der blot har kiget lidt i den latinske Grammatik, endskønt de er ukyndige saavel i alle andre Videnskaber som fornemmelig i den ægte Theologi, vover dog med store Løfter at tilbyde deres Tjeneste i Sogne, hvor der mangler en Præst, eller hvor Præsten er gammel og svag.

De mest kendte blandt de slesvigske Sværmere var Lægen og Kemi-keren Nic. Teting (kaldet Knutzen) og Bysekretæren Hartwig Lohmann (begge i Flensborg) og en Dame, Anna Ovens Hoyer.

Anna Ovens Hoyer var fra Koldenbüttel, født 1584. Faderen, Hans Ovens, havde her et Gods og var kendt som Astronom. I Anna Ovens Person mødtes klassisk Dannelse, aandelig Begavelse og inderlig Fromhed i skøn Forening. I en Alder af kun 15 Aar blev hun gift med Stalleren i Ejdersted, Herman Hoyer til Hoyersworth, og da han døde i en tidlig Alder, drog hun til Husum, hvor hun i Enkehertuginde Augusta mødte en ligesindet og varmhjertet Veninde, som siden hjalp hende ved Anbefalingsbreve til det svenske Hof. Anna Ovens døde i Landflygtighed i Sverige i 1685.

Anna Ovens sluttete sig, efter at hun var blevet Enke, helt til Sværmeren Teting, han fik endog Ophold en Tid lang paa Hoyersworth; her holdt de deres egen Forsamling og profeterede Verdens Undergang som nær forestaaende.

Livsforholdene og hendes religiøse Spekulationer gjorde denne fremragende Kvinde til en Præstehader. Med blodig Satire og bitter Alvor

hudfletter hun Samtidens Gejstlighed i Digtet: De Denische Dörp-Pape, im korten Tuge (d. v. s. i al hans Nøgenhed, i hans sande Skikkelse) op dütsch utstaffert. »Denisch« betyder i denne Forbindelse ikke dansk, men nordslesvigsk, (ligesom det senere Udtryk »Dansk-Holstener« betyder »en Nordslesviger«). Hun skildrer heri⁵⁾ nogle Landsbypræster, som en Lørdag Aften sidder i et Krohus og svirer sammen med Bønderne. Allerede Anslaget viser, hvad det er for et Selskab, hun fører Læseren ind i:

*Herr Hans ist lustig im Beerhuse/
Springt mit der Maget umb bym Ruse/*

Hun udoser nu al sin Foragt for Præsterne og alle sine Vredes Skaaller over dem i en meget drastisk Skildring af Drikkelaget og udmaler alt yderst naturalistisk. I Stedet for at sidde i det stille Studerekammer, bøjet over den hellige Skrift, for at kunne række Guds Børn Livets Brød, raver de drukne omkring i Værtshuset og lever kun for Kødets Lyst.

Er det Sandhed? Eller er det kun kirkefjendsk Propaganda? Mange har ment, at det sidste er Tilfældet. Men der maa være en Forbindelse mellem Fremkomsten af dette Digt og saa »de Rabsteder«, som vi hørte om. Og er det Tilfældet, kan der næppe herske Tvivl om, at Digtet ogsaa er et Virkelighedsbillede, et kulturhistorisk Dokument. Forfatterindens Haan, hendes Kamp, hendes Anathema, hendes gløddende Omvendelsestale til Datidens Præster bliver da mere forstaaelig.

Er det Sandhed, da maa vi revidere vore Tanker angaaende Kirken og de kirkelige Forhold i vor Hjemstavn i »Reformationsaarhundredet«, thi skønt »Pavedømmets Mørke« var blevet afløst af »Evangeliets klare Dag«, var der nok mangt og meget alligevel, som ikke var, som det skulde være. Der er sagt om den Tid, vi her dvæler ved, at »den evangeliske Prædiken havde slaaet dybe Rødder i Folkets Hjerter og vakt det af den aandelige Sløvhed, hvori det var nedsunket«. (L. Helweg). Men der er ogsaa blevet spurgt — og med Rette —: Hvor er Sporene? Hvem har vidnet derom? Og paa disse Spørgsmaal har den iblandt os, som kendte Tiden bedst, afdøde Pastor Carsten Petersen, svaret: Ingen. Der er Tavshed; som ved en Grav. De tier alle. Der var intet Filadelfia i Sønderjylland!⁶⁾

Vi vender nu tilbage til »De Rabsteder«, de to Kapellaner fra Rabsted. Og det Spørgsmaal trænger sig frem: Hvad mon disse Præster var for Mennesker? Retfærdiggjorte af Naade ved Troen alene? »Præsterne havde været lystige i Værtshuset«, skriver Provst Hübschmann

5) Optrykt i Zeitschrift Bd. 14, p. 278-99.

6) Slesvigske Præster, p. 68.

i Aabenraa, som har overleveret os en Del om Tiden og Tidens Børn. Og da Rabsted-Kapellanen naaede hjem, havde han blodige Hænder. En saadan Begivenhed maa have været Vand paa Sværmernes Mølle. Den maatte foreviges, trykkes, spredes, ud i Folket. »Saadan — kunde Sværmerne hoverende sige — saadan er Præsterne, im korten Tuge, i deres sande Skikkelse«.

Anna Ovens præstefjendske Digt peger mod Nord. Skuepladsen er tydelig Nordslesvig. Det ligger, som allerede nævnt, i selve Titlen. De optrædende Præster har danske, specielt nordslesvigske Navne. Der er Hr. Hans, Hr. Peer, Hr. Chresten, Hr. Knud. De mest brugte Mandsnavne i Tiden. Men Digtet peger ogsaa mod Rabsted, saa tydeligt, at det er mærkeligt, at ingen før har set Forbindelsen mellem det, Præstemordene i Slutningen af 16. Aarh., hvor to Rabsted-Kapellaner var Gerningsmændene, og Talemaaden »De Rabsteder«, som endnu var i Brug i Kiel ved Aar 1800. Forfatterinden maa have tænkt paa Rabsted og paa »De Rabsteder« Hr. Hans og Hr. Peer. Det kan der næppe herske Tvivl om. Maaske var de to Præster, som blev slaaet ned efter Drikkelaget, endog af hendes Slægt. De hed begge Ovens, var sandsynligvis begge fra Flensborg, de kan begge have været hendes Fars Brødre, eller i hvert Fald hans Slægtninge.

I Indledningsstroferne henlægger hun Scenen til Fogderup i Rabsted Sogn. (I ældre Tid Fouderup, saaledes i Jordebogen 1609). Det hedder nemlig i Digtet:

*In Puredof bym Poggenpohl
Ein grot halff miel vam Predigstohl.*

Puredof er tydeligt nok et Anagram for Foderup (Bogstaverne læses i omvendt Orden). Jeg ved ikke, hvor stærkt man maa presse Ordet Poggenpohl, men der findes virkelig i Sognet et »Pajtdrav«, som vel er det sønderjydske Udtryk, der passer bedst som Oversættelse af det nedertyske Poggenpohl.

»Præsterne havde været lystige i Værtshuset«. Provstens Ord staar til troende. Drikkeri og Slagsmaal hørte sikkert til Dagens Orden, ja selv Præster tumlede holdningsløse med i det Bakkusoptog, som drog over Landene.

Men naar Anna Ovens nu virkelig har haft »De Rabsteder« i Tankerne, hvorfor lader hun saa ikke Digtet »Den nordslesvigske Landsbypræst« ende med et Mord? Aarsagen er vel den, at Digtet er et Agitationsskrift, hun selv en erfaren Propagandist, velbefaren i Agitationens Kunst. Det er til Nordtyskland hun taler, ikke specielt til Sønderjylland, og skal Agitationen føres med Held, er det ikke det exceptionelle, det enestaaende i Livet, der skal skildres, men de dag-

ligdags Begivenheder, de Hændelser, som alle ved noget om og kender noget til. Og i mange Sogne var det nok ikke noget ukendt i de Tider, at Folk saa deres Præst forlade Værtshuset og tumle ud i den mørke Nat.

Udtrykket »De Rabsteder« er saaledes nok betydelig ældre, end man har antaget. Det sigter til to drikfældige og brutale Rabsted-Kapellaner, — eller til den Præste- (og Studentertype), som er skildret af Anna Ovens Hoyer i det præstefjendske Digt »De Denische Dörp-Pape«.